

HAYNALD LAJOS.

Mikor ezt a nevet annak, a ki rá életében fényt árasztott, születési napja (1816 október 3) századik évfordulója alkalmából ezen cikk élére írom, habozva teszem föl magamnak a kérdést: vajon a világfergeteg vad tombolása közepett számíthat-e meghallgatásra a kegyelet nyájas sugallata? Vajon míg hazánk hős fiai, köztök bizonyára számosan, kik a közélet kimagasló alakjaivá fejlődtek volna, csatatéren, tábori kórházban, fogolytáborban naponként tömegesen vesznek el, van-e voltaképen jelentősége annak a ténynek, hogy egy jelesünk épen száz esztendő előtt született?

Azonban Haynald Lajosnak más jogcíme is van arra, hogy épen most újítsuk föl emlékét. Erdélyért, melyet ádáz ellenség a magyar koronától elrabolni vágyik, melynek szenvedéseit fájdalmasan érzi át minden magyar szív, Erdélyért küzdött és szenvedett egykor ő is. Mikor 1861-ben az osztrák birodalmi kormány Erdélynek Magyarországtól való elszakítására, az unio felbontására tett kísérletet, az erdélyi püspök bátran szembe szállott ezen törekvésekkel, ékesszólón hirdette a két testvérország elválaszthatatlan összetartozásának tanát, majd ezért főpapi székéről lemondásra kényszerítve, számkivetésbe vonult, a hová a nemzet ünneplő tisztelete kísérte és a honnan az alkotmány helyreállítása után Magyarország egyik legnemesebb államférfiának szava hívta vissza.

Báró Eötvös József volt az, a ki őt a kalocsai érsekségre fölterjesztve, az uralkodó előtt nyíltan hangoztatta, hogy Haynaldot arra a méltóságra «a közvélemény jelöli ki, mely a kinevezésben a király és a nemzet között létrejött szerencsés egyetértés új jelét» fogja üdvözölni.

Az ilyen módon kivételesen magas talapzatra emelt állást

elfoglalva, maga is a király és a nemzet közötti frigy megszilárdításában és értékesítésében báró Eötvös hű és tevékeny munkatársa lett; egyúttal oda irányozta igyekezetét, hogy a magyarországi kath. egyház ez új frigyben megtartsa hagyományos régi helyét. Közös munkájuk eredménye volt az, hogy az első magyar cultus-ministerre várakozó nehéz föladat: a királyi kegyúri jognak a parlamentáris formák között való gyakorlása, küzdelmek és válságok elkerülésével oldatot meg. Majd a minister által, a hatalmi és pártérdekek elnémitása mellett, felkarolt merész gondolat, hogy a kath. világi elemnek egyháza önkormányzatában megfelelő hatáskör biztosítsék, az ő részéről lelkes támogatással találkozott.

Ma már afelől sem kell hallgatnom, hogy az egyház és az állam közötti harmonia megóvására irányuló közös törekvésekkel áll kapcsolatban azon magatartás, melyet Haynald az infallibilitás kérdésével szemközt elfoglalt. Ezen kérdés, mely félszázad előtt az egész művelt világot, hazánkat is, lázas izgatottságba hozta, rég letűnt a napirendről. A félelmesen tornyosuló hullámok helyén sima víztükör terül el, melyre biztosan szállhat a visszaemlékezés sajkája. Azon aggodalom, a mely világszerte fölmerült, és a melyben maga Bismarck szintén osztozott, hogy a pápa egyéni csalhatatlanságának dogmája a katolikus népek politikai önrendelkezési jogát és állami függetlenségét megsemmisíti, azóta ötödfél évtized folyamán teljesen alaptalannak bizonyult. Mindazáltal 1869-ben katolikus főpapok is tökéletes jóhiszeműséggel gondolkodhattak úgy, hogy azon aggodalmak táplálása veszedelmes bonyodalmakat szülhet; ezek pedig könnyen elháríthatók, mivel a pápa hittanítói tekintélye és egyházkormányzati joghatósága különben is megingathatatlan szilárd alapokon nyugszik. A vatikáni zsinaton Haynald azokhoz csatlakozott, kik a pápai csalhatatlanság dogmatikai meghatározását időszerűtlennek, inopportunosnak vallották. Ékesszólása és theologiai tudományossága nagy súlyt biztosított föllépésének. Mivel azonban a túlnyomó nagy többség az ellentétes felfogást emelte diadalra, ezen tényből mind alázatos hithűsége, mind nemes büszkesége levonta a consequentiákat. A zsinat végzése előtt meghajolt és az ó-katolikus mozgalom kezdeményezőinek

fölvívását, hogy élükre álljon, fölháborodással utasította vissza. Egyúttal, nehogy úgy tűnjék föl, mintha érdekeinek áldozná föl meggyőződését, elhatározta, hogy érseki javadalmától megváltik. Hátrahagyott iratai között föltalálható a pápához és a királyhoz intézett irata, azon följegyzésével, hogy illetékes tényezők kívánságára állott el szándékától.

Miként az egyházpolitikai nagy problémák megoldásánál, szintűgy a nemzeti cultura színvonalának emelésére irányuló munkásságban is Eötvös oldala mellett állott Haynald. Alig hogy a magyar közoktatás történetében új korszakot megnyitó 1868-ik évi népiskolai törvény a szentesítést elnyerte, rendszeres és minden áldozatra kész tevékenységet indított meg a törvényben a felekezeti iskolák főnntartói részére biztosított jogok érvényesítése és a megállapított köteleességek teljesítése érdekében. Az elismerés koszorúját, melyet a törvény korán elhúnyt megalkotója nem nyujthatott neki, az ő utóda és szellemi örököse, Trefort Ágoston, fonta meg részére. Egyik átíratában szemlét tartva a Haynald által elért eredmények fölött, biztosította őt afelől, hogy «bölc és sikeres intézkedéseit, nemes áldozatait az egész nemzet tisztelete környezi, minélfogva nevét az élő nemzedék hálával fogja az utókornak átadni».

A közművelődés mindennapi kenyerünket termő szántó-földjének munkálása közben a szellemi világ díszkertjeinek, a tudománynak és művészetnek gondozása szintén szüntelenül foglalkoztatta őt. Tudós volt maga is, a növénytudomány avatott munkása, ki értékes tanulmányokat tett közzé, világhírű gyűjteményt állított egybe, a világ minden részében működő szaktársaival sűrű levelezési érintkezést folytatott.

Emellett régészeti ásatásokat indíttatott meg, történeti okirattárakat bocsáttatott közre, Kalocsán csillagászati és földdelejjességi observatoriumot alapított, magyar festők és zeneszerzők javára ösztöndíj-alapítványokat tett.

Ezen a helyen meg kell emlékeznem arról is, hogy az Akadémia tiszteleti tagjai sorába megválasztatván, hordozó oszlopa, nem decoratív részlete gyanánt tekintette magát. Társunk kívánt lenni, nemcsak föllépésének megnyerő igénytelenségével és modorának derült kedélyességével, hanem egyszersmind a közös munkában komoly részvételével. Erről tanúságot tesz-

nek hírneves külföldi botanikusok fölött tartott emlékbeszédei, melyeknek elvállalására az Akadémia fölhívása mindig készen találta, noha előhaladott kora és nagy elfoglaltsága új terhek elhárítására följogosíthatták.

Széles kiterjedésű és sokféle szerteágazó tevékenységének keretében úgy tűnik föl egyénisége, mint az egykor minden téren *uralkodó* régi magyar hierarchia méltó örököse: a minden téren *szolgálni* vágyó új hierarchia első hírnöke.

FRAKNÓI VILMOS.